

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра образотворчого мистецтва

Берlach О. П.

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗПИСНОГО ВІТРАЖУ
Методичні рекомендації для здобувачів першого бакалаврського рівня
художньо-педагогічних спеціальностей

Луцьк - 2022

УДК 7. 74(748)

Б 49

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Протокол № 10 від 21 червня 2022 р.)*

Рецензенти:

Марчук В.П. – голова Волинської організації національної спілки художників України, член спілки художників України, заслужений діяч мистецтв України.

Бондарчук Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри архітектури та дизайну Луцького національного технічного університету.

Берлач О. П. Технологія розписного вітражу. Методичні рекомендації для здобувачів першого бакалаврського рівня художньо-педагогічних спеціальностей. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 2022. - 22 с.

Методичні рекомендації спрямовані на поглиблене вивчення технологій, методів та прийомів розписного вітражу відповідно до освітньої програми та навчального плану.

Автор дає практичні рекомендації по застосуванню технічних прийомів та засобів утворення зображення на склі з використанням інноваційних технологій та сучасних матеріалів.

Адресовано для студентів та учнів мистецьких навчальних закладів.

УДК 75. 051

© Берлач О.П.- 2022

ЗМІСТ

1. До історії виникнення вітражу.....	3
2. Інструменти для розписного вітражу	7
3. Фарби для розписного вітражу та їх класифікація.....	7
4. Технологія виконання розписного вітражу.....	10
5. Список використаної літератури.....	16
6. Додатки.....	18

До історії виникнення вітражу

Вітраж (від лат. vitrum — скло) — це декоративна сюжетна або орнаментальна композиція із фрагментів скла або інших матеріалів, здатних пропускати світло.

Історія виникнення вітражу сягає сивої давнини. Вважають, що перші спроби виготовлення кольорового скла належали стародавньому Єгипту.

Перші скляні кольорові вікна були створені в VI столітті при будівництві Візантійського храму святої Софії Константинопольської. Вітражне мистецтво тієї епохи обмежувалося певною технологією: шматочки скла різної форми вмуровували в прорізи на дощі. Вітражі створювали своєрідну атмосферу — наповнювали храм мерехтінням кольорових відблисків. Це було символом таємничого божественного світла, яке викликало священний трепет у парафіян при богослужінні.

Ставлення до вітражу повністю змінилося у XIX столітті. Вітраж перестав бути суто церковним декором, а його елементи масово використовували в оздобленні світської архітектури заможних людей.

Інтенсивного розвитку цей вид мистецтва набув у XX столітті. Пройшовши через абстракціоністські і сюрреалістичні тенденції, він набув значних трансформацій.

У наші дні майстри вітражного мистецтва вдало поєднують традиційні і сучасні технології, удосконалюючи техніку.

Є багато видів вітражу: піскоструменевий, мозаїчний, набірний, паяний, фацетне, смальтових, візерунчастий, контурний, розписний, транспарентний.

Вітражі переживають свою епоху відродження. Кольорові картини зі скла все частіше використовуються дизайнерами для оформлення інтер'єрів в самому різному стилі. Така картина здатна прикрасити приміщення, стати його акцентом, задати тон всьому інтер'єру. Але раніше виготовлення вітражів було справою трудомістким і дорогим, сучасні ж техніки дозволяють створювати шедеври на склі самотійно.

Стилів вітражів існує безліч, адже сам вітраж з'явився ще в епоху середньовіччя. Згодом він видозмінювався, відображаючи культури різних країн і епох, поява нових технік дозволило урізноманітнити вживані матеріали. Зараз для прикраси приміщень застосовується кілька стилів.

1. Класичний. Передбачає симетричний малюнок, квіткові мотиви або геометричний візерунок. Виконується в теплих, пастельних тонах, доречний в класичному інтер'єрі з чіткими лініями.

2. Готичний. Це стиль католицьких храмів середньовічної Європи. Напівтемрява, спрямованість вгору вузьких стрілчастих вікон і високих веж зі шпилями, темно-червоний, яскраво-червоний, золотий, зелений, синій, фіолетовий кольори. У ньому використовуються релігійні мотиви або сцени з життя середньовічних лицарів, Замки, подвиги, дракони, єдинороги. Готичний вітраж додасть простору наліт таємниці, казковості. Саме за часів середньовіччя були створені найбільш відомі вітражі, визнані шедеврами. Вітраж в готичному стилі - казка і таємниця в вашому домі.

3. Модерн. Мабуть, універсальний стиль для будь-якого інтер'єру. Ідея - пріоритет форми над змістом. Цей стиль характеризується плавними химерними лініями, так чи інакше повторюють форму хвилі, характерна витонченість, вишуканість. Бліді, приглушені кольори, півтони, синьо-зелена гамма. Модерн добре поєднується з сучасною технікою і прекрасно уживається з інтер'єром в стилі хай-тек. Вітраж в стилі модерн доречний в будь-якому інтер'єрі

4. Абстрактний. Передбачає геометричний малюнок і яскраві, радісні кольори. Чи не конфліктує майже ні з одним інтер'єром, за винятком самого ортодоксального. Вносить в простір особливу емоційність. В абстрактному вітражі важливо дотримати баланс між формою і кольором і тоді він ніколи не набридне, заряджаючи оптимізмом і спонукаючи до творчості.

Вітраж в абстрактному стилі підходить для будь-якого інтер'єру і не викликає бажання замінити його.

5. Єгипетський. Неяскраві картини в пісочно-коричневій гамі. Малюнок відтворює єгипетські ієрогліфи, богів, фараонів і сцени з їх життя.

6. Античний. Картини нагадують античну мозаїку з давньогрецькими сюжетами. Характерна присутність безлічі дрібних деталей. Підходять для приміщень в мінімалістичному стилі.

Вітраж в античному стилі часто є закінченим твором мистецтва.

7. Візантійський. Відрізняє використання не тільки кольорового, а й прозорого скла, тому зображення здається висячим у повітрі. Такі вітражі нагадують розпис по склу, підходять для приміщень, наповнених світлом.

Застосування прозорого скла в візантійському стилі створює ілюзію динамічності малюнка в повітрі.

8. Авангард. Сюжетом в малюнку виступають вільні форми об'єднані в єдину ідею. Але завдяки сучасним технікам виконання, йому надається відчуття об'єму. Зображення виходить багатошаровим, з тривимірними деталями, на прозорому або матовому склі, глянсовим, сяючим. Такий вітраж задає тон всьому приміщенню і робить його ультрамодним. Вітраж в авангардному стилі може містити об'ємні деталі.

Отже, вітраж в інтер'єрі створює потужний акцент, тому важливо не помилитися при виборі стилю. Він повинен гармоніювати із загальною стилістикою приміщення або ставити її. Тоді решта предметів інтер'єру будуть доповнювати і обігрувати його, не створюючи дисонансу.

Декорувати вітражем можна будь-яку скляну або дзеркальну поверхню. Це додасть інтер'єру неповторність, оригінальність і відчуття розкоші. Розмістити вітраж доречно в будь-якому приміщенні.

Ми розглянемо саме розписний вітраж, прилади і матеріали, види фарб, прийоми та технології виконання. Весь аналіз матеріалу проводиться на

основі практичного досвіду роботи із студентами кафедри образотворчого мистецтва та власного практичного досвіду автора.

Інструменти для розписного вітражу.

- Акриловий лак. Він зробить нашу розпис по вітражу не тільки глянцево-блискучою, але і більш зносостійкою. До того ж виріб можна буде спокійно мити водою.

- Контур для малювання вітражними фарбами, зазвичай продається разом з фарбами, або в тому ж відділі.

- Конусні кисті. Це якщо фарба у баночках і без насадок або якщо треба буде десь підправити.

- Палітру, якщо планується змішати кілька кольорів. Але для першого разу, варто вибирати малюнок простіше.

- Трафарет з малюнком або візерунком. Трафарети для розпису вітражними фарбами по склу, продаються там же, де і фарба.

- Маркер, щоб перевести малюнок по трафарету на скло.

- Скло або скляне виріб. Скло для розпису вітражними фарбами продається в магазинах, де та фарба, різних форм та розмірів.

- Спирт або ацетон, що є під рукою, для витирання надлишків фарби і виправлень нерівностей.

- Ватні палички і зубочистки або голку. Ними зручно прибирати зайву фарбу і підправляти контур.

- Ганчірку для витирання пензликів, перед тим як занурити їх у фарбу.

- Розчинник для фарб. Обов'язково тільки для цих фарб, розчинник іншої фірми або для інших фарб, може зіпсувати наші фарби.

Фарби для розписного вітражу та їх класифікація

Для того щоб робота не переривалася і настрій не зіпсувався, підготуємо заздалегідь все що нам знадобиться в процесі розпису вітражів. Для першого

разу варто взяти фарби, які не йдуть під випал. Для кращого закріплення можна скористатися лаком.

Вітражні фарби поділяють на дві основні групи:

Фарби на водній основі – акрилові, добре змиваються водою і найчастіше вимагають випалу для закріплення. Після таких маніпуляцій розписне виріб можна спокійно мити, навіть з миючими засобами, це не зашкодить фарбі.

Такі фарби екологічні і практично не мають запаху, за ці якості, вони добре підходять і для дитячої творчості. Вони більш рідкі і прозорі, добре пропускають світло.

Фарби на основі органічних розчинників – алкідні, можуть бути як на спиртовій основі, так і на лакової. Такі фарби для розпису не вимагають випалу, вони більш густі і матові. Вони добре тримаються і їх можна протирати вологою ганчіркою або споліскувати. Але такі фарби підійдуть не всім – вони мають сильний різкий запах, тому з ними не можна працювати дітям і людям з алергією. У добре провітрюваному приміщенні робота з такими фарбами не принесе шкоди.

Кожен сам вибирає, якими саме фарбами він буде користуватися при вітражного розпису.

Акрилові – не пахнуть, більш яскраві, не вимагають спеціальних очищувачів. Але при нанесенні фарба може лягти нерівно або потрібно кілька мазків.

Алкідні – сильно пахнуть, густі і матові. Але при нанесенні вони рівно розтікаються по поверхні і навіть можуть приховати нерівності і шорсткості поверхні виробу.

Вітражними фарбами можна не просто розписувати скляну поверхню, адже ними можна створювати картини та інші твори мистецтва. Для досвідчених майстрів є вибір текстур вітражних фарб не тільки на їх основі.

- *Силікатна* – найпоширеніша, вони робляться шляхом плавки барвника і флюсу, чого виходять прозорі або матові фарби.

- *Люстрова* – через присутність у складі фарби оксидів металів, така фарба має металеві або перламутрові кольори. Вона досить рідка, тому її застосовують, застосувавши попередньо контур, щоб при розпису рідина не розтікалася і не змішувалася з іншими квітами.

- *Гранульована* - при випалюванні гранулки розтікаються, і малюнок виходить у вигляді пухирців. Перед їх нанесенням на картинну поверхню наносять оліфу або спеціальний клей для кращого зчеплення фарби зі склом.

- *Основа* – використовують для додання склу матовості, зазвичай використовують для великих поверхонь, де фарби змішуються між собою або для фарбування за шаблоном. Через добу після фарбування виріб обпалюють для закріплення фарби.

- *Мармурована* – зазвичай при такій розпису використовується два кольори, другий наноситься поки не висох перший. Потім за допомогою пензля вони перемішуються, в залежності від того, що ми хочемо побачити в результаті. Однотонний мармур можна отримати, якщо капнути на поверхню трохи води, а на воду прозору фарбу і після, зверху потрібний колір.

- *Крежелюрна* – застосовуються для створення вітража під старовину, така фарба разом з акриловим лаком дає ефект розтріскування.

- *Перлинова* – фарба, що створює перлини. Перлінка видавлюється на поверхню до потрібних розмірів, потім округлюється. Через добу вона повністю висихає.

- *Візерункова* – вона рідка, на основі води і алкідних смол. При її використанні перед тим, як розписувати вітраж, на необхідну поверхню спочатку наносять краплю води. Потім на воду фарбу одного або двох кольорів, потім розмішують пензликом або паличкою. Можна з допомогою трубочки для коктейлів, видути свій візерунок.

Не обов'язково купувати двадцять баночок відразу. Жовтий, синій, малиновий, чорний і прозорий дозволять створити багатьох відтінків. Або підбирайте кольори під готову картинку, яку збираєтеся повторити. Досить показати її продавцям, і вони, забезпечені досвідом, підберуть вам кілька

баночок необхідних відтінків фарби для вітражного розпису. Для початку можна купити дешеві фарби. Купуйте їх, якщо ще не впевнені, чи довгим буде ваше захоплення вітражем.

Технологія виконання розписного вітражу

Покрокова інструкція роботи над розписним вітражем:

1. Скло знежирити за допомогою будь-якого миючого засобу, або спирту або ацетону, щоб фарба краще лягла на поверхню.

Порада! Під скло найкраще підкласти білу папір або ватман, так буде зручніше малювати видно які відтінки фарби потрібні.

2. Накладаємо маску на скло і обводимо малюнок маркером. Трафарет нам більше не знадобиться.

3. Наносимо контур. Рухатися краще від центру до країв, не поспішаючи. Контур намагаємося видавлювати рівномірно і не залишати розривів.

4. Контур повинен як слід висохнути, час його висихання, зазвичай вказують на тубі. Головне, не поспішати, приступити до розфарбовування можна і на наступний день.

5. Найцікавіше заливка фрагментів вітража. Також робимо це поетапно, рухаючись від серцевини картини.

6. Вибираємо колір фарби і розписуємо всі фрагменти цього кольору. Для світлих відтінків, змішуємо фарби на палітрі до потрібного кольору.

7. Коли основне зображення готове, приступаємо до тла між ним.

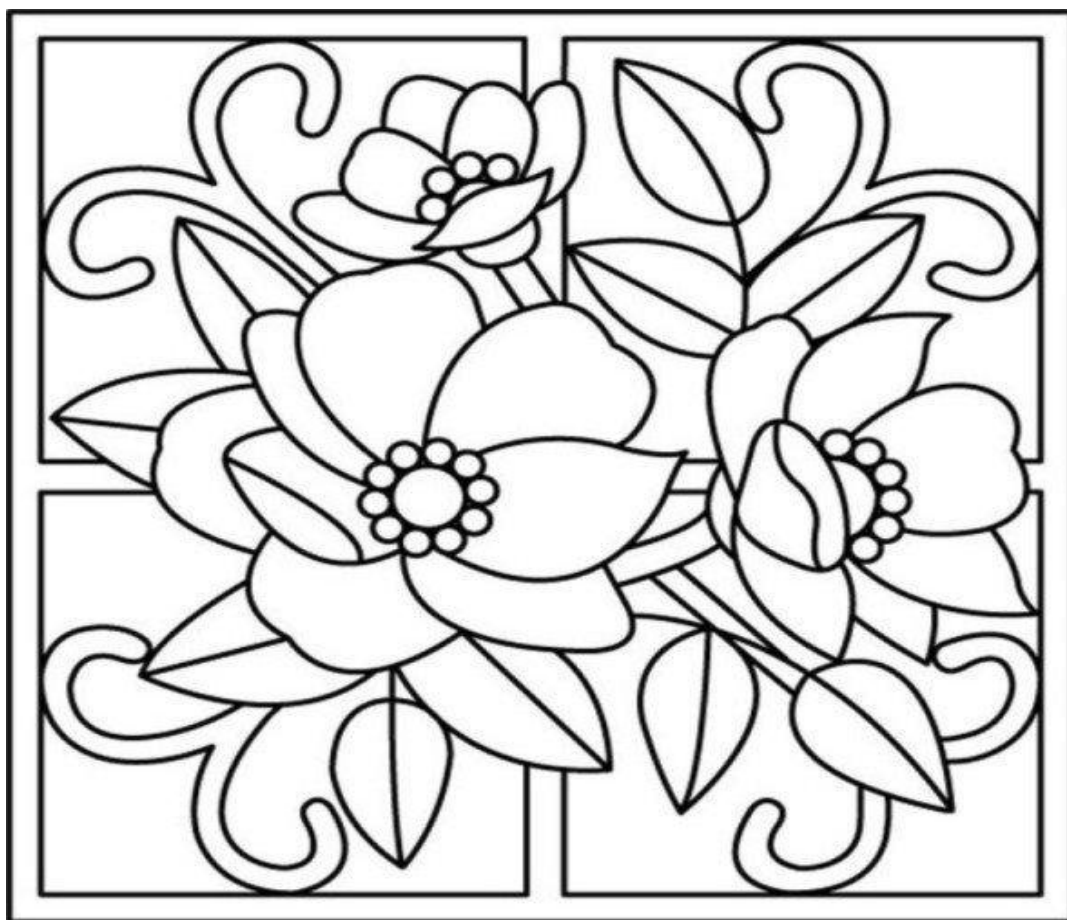
Тепер залишається чекати, коли вітраж висохне, це залежить від фарби, час висихання вказується на упаковці ваших фарб.

Наша вітражна картина готова, залишилося помістити її в рамку і знайти їй гідне місце.

Якщо класичний вітраж на паяній основі іноді буває занадто яскравим та не зовсім практичним для сучасних інтер'єрів, то вітражний розпис по склу легко вписується в будь-який сучасний інтер'єр житла.

Вітражний розпис — це створення живописних картин на склі. Особливості технології процесу дозволяють промальовувати найдрібніші елементи декору, передавати легкість форм та об'єму, а також сотні кольорових переходів. Створення таких прозорих картин може асоціюватися з батиком, або акварельним живописом.

Спочатку потрібно підібрати ескіз. Для цього виду вітражної справи практично не існує обмежень щодо вибору тематики. На ескіз кладемо скло, яке знежирюємо за допомогою спиртового розчину, і починаємо описувати малюнок вітражним контуром. Робота з контуром вимагає ретельного замкнення ліній малюнку між собою, щоб фарба не розтікалася на інші площини. Також треба звертати увагу на товщину нанесених ліній ескізу, вона повинна бути 0,5–0,7 мм. Після завершення роботи потрібен певний час для висихання і затвердіння об'ємного контуру.

Мал. 1. Маркерна композиція для розписного вітражу.

Далі на пензлик набираємо фарбу і повільно заповнюємо комірки з контуру потрібними відтінками — від світлих до темних. Для цього використовують вітражні фарби на водній основі, які не бояться сонячних променів і води та є стійкими до стирання. Коли всі площини ескізу будуть забарвлені, потрібно дочекатися висихання роботи, а потім зафіксувати універсальним закріплювачем (лаком). Отримається прозора скляна картина, переливи якої подарують неповторні відчуття.

Скло знежирити за допомогою будь-якого миючого засобу, або спирту або ацетону, щоб фарба краще лягла на поверхню.

Порада! Під скло найкраще підкласти білу папір або ватман, так буде зручніше малювати видно які відтінки фарби потрібні.

Накладаємо маску на скло і обводимо малюнок маркером. Трафарет нам більше не знадобиться.

Працюємо в рукавичках. Тому що навіть на вимитих антибактеріальним милом руках залишається природний жир. І там, де ви доторкнулися пальцями до скла, фарба вже не ляже рівно.

Руки в рукавичках, скло зафіксовано. Зачаровуючий процес очікує нас. Малювання контуром дуже приваблює, але й вимагає певних вмінь. Порада! Старайтеся надавлювати на контур якомога плавно і не сильно. З рухами попередньо бажано вправлятися на окремому кусочкові скла. Виробляємо швидкість руху руки, плавність рухів, відстань між носиком тюбика і склом. Якщо тюбик дуже низько — лінія буде нерівна. Якщо занадто високо — фарба буде падати, куди захочеться їй, а не вам. Якщо малювати занадто швидко — контур може бути переривчастим. Занадто повільно — буде навпаки з товстими напливами.

Якщо ви побоюєтеся, беріть золотистий контур. Він має магічну властивість приховувати дрібні недоліки. Чорний — строгий і сильний. Він здатен за одну роботу навчити багато чому. Вибираємо контур, керуючись станом духу. Якщо воно у вас зовсім боягузливе, беріть сріблястий. Але так

як він сильно відбиває світло, ви не зможете побачити багато помилок, і будете переносити їх з роботи в роботу.

Починаємо описувати майбутній вітраж. Світло у нас вдале. Скло без полиску. Ми маємо можливість обходити стіл навколо або повертати папір зі склом, для зручного доступу до будь-якого куточка. Щоб рука не втомлювалася, підкладіть «лавочку» під передпліччя правої руки. Або навпаки, якщо малюєте лівою рукою.

Якщо виникла груба помилка, або фарба розмазалася, витріть зіпсовану ділянку ватною паличкою, змоченою в спирті, начисто.

Дайте висохнути і прорисуйте заново. Промальовуйте фрагменти крок за кроком. Намагайтеся витримувати лінії однакової товщини, натискаючи на тубик з однаковим зусиллям. Якщо рука втомилася – зробіть перерву довівши лінію контуром до завершення якоїсь деталі, але не переривайте лінію на відрізок.

Коли після перерви поглянете на роботу, відразу стане ясно, де були помилки. Засохлий контур не змиє спирт. Його досить легко можна підчепити лезом канцелярського ножа і просто відрізати непотрібну ділянку.

Закінчивши, дайте контуру висохнути і затвердіти. При плюсовій температурі приміщення досить кількох годин. При менш комфортних умовах — залишаємо не менше ніж на добу.

Готуємося робити вітраж — заповнювати фарбою комірки.
Розкладаємо фарби, пензлі, розчинник. Кладемо поряд палітру для акварелі, яка має вигляд заглиблених комірок.. Розчинник і фарби не тримаєте відкритими постійно. Запах їх обернено пропорційний красі кольору.

З одного-двох кольорів добиваємося потрібного відтінку в комірці палітри. Набираємо фарбу на пензлик і капаємо всередину замкнутого простору контура. Фарба сама розтечеться, заповнюючи обмежений простір. Можете трошки допомогти й підштовхнути пензликом до країв.

Мал. 2. Заливка комірок розписного вітражу.

Якщо фарба здається занадто густою, не поспішайте розріджувати її розчинником. Від цього втрачається ясність і прозорість фарби. Спробуйте додати трохи безбарвної фарби. Якщо мало допомогло, то фарба може бути несвіжою. Подивіться на термін придатності.

Намагайтеся одним підготовленим кольором за один прийом залити всі комірки, які повинні бути такого кольору. Потім промийте пензлик в розчиннику і беріться за інший колір.

Ідіть від світлих до темних відтінків. Якщо фарба витекла за свій кордон, постарайтеся швидко витерти сухими паличками, змінюючи їх одну за одною. Тому що розчинник роз'їсть контур миттєво, і робота зіпсується.

Або капніть в цей осередок темніший колір, який прикриє промах. Якщо темний колір буде доречний по малюнку.

Не нахиляйте скло. Воно повинно лежати строго горизонтально. Не надихайтеся фарб! Провітрюйте кімнату, в якій працюєте, постійно. Ви не

помітите, як пролетить кілька годин, настільки цікаве і захоплююче заняття — заливати фарбами контур вітражного розпису.

Сохнути вітражні фарби люблять довго. Дайте їм таку можливість. І не чіпайте пальцями гладеньку поверхню цілу добу, а то і більше. Коли робота висохне, сміливо вставляйте її в рамочку без підкладки. Це ваш перший вітражний розпис своїми руками. Але далеко не останній.

Список використаної літератури.

1. Берлач О. П. Малярські техніки, методи і прийоми в станковому живописі. Методичні рекомендації для студентів спеціальності 6.020200 “Образотворче мистецтво”. Луцьк, 2011. 68 с.
2. Берлач О. П. Засоби зображення предметів в перспективі: методичні рекомендації до виконання завдань самостійної роботи з курсу «Перспектива в образотворчому мистецтві». Луцьк, 2017. 12с.
3. Гах І. Вітражні імпровізації львівської професійної асоціації художни-ків- вітражистів «Вікно». Каталог виставки (вступна стаття). – Львів: Малті М., 2000. С.3-7.
4. Гах І. Вітражі фірми Tiroler Glasmalerei und Mosaikanstalt у церквах Львова.// Вісник Львівського Університету (мистецтвознавство). – Львів, 2002. С.18-24.
5. Гах І. Становлення та розвиток класичного вітражу в інтер'єрі української сакральної архітектури XVI - XX ст. Народознавчі зошити. – Львів, 2003. С.10-12.
6. Гах І. Західноукраїнський вітраж ХХ. Минуле, сучасне, майбутнє. Манускрипт - Львів. 2017. С.38-44.
7. Костенко Т.В. Основи композиції та тримірного формоутворення: навчально-методичний посібник. – Харків: ХДАДМ, 2003. – 256 с.
8. Олена Безсмертна. Розпис по склу вітражними фарбами: технологія виконання. URL: <https://promkraska.com.ua>.
9. Паньків Г. С. [Взаємозв'язки станкового та монументального в образотворчому мистецтві: теоретичний аспект.](#) Молодий вчений. Ізмаїл: Ізмаїльський державний гуманітарний університет, 2018. Т. 4 (2). С. 447-451.
10. Печенюк Т. Кольорознавство. - К.: Грані-Т, 2009. – 192 с.
11. Тищенко Г. Пронин А. Вітражи в Україні. –Харків. 2001–2002. С.32-41.

12. Тищенко О. Історія декоративно–прикладного мистецтва України (XIII– XVIII). – К.: Либідь, 1992.

13. Технологія віражного розпису, історія і сучасність у виробках майстрів творчого об'єднання «Прибужжя». URL: <https://ocnt.com.ua>.

14. Шимчук М. Природа вітражу. – Львів: ЛАМ, 2001.- 75 с.

Додатки

Розписний вітраж на посуді.

Розпис склянки.

Розпис вази.

Картини в техніці залитого вітражу

Розписний вітраж. «Латаття».

Розпис по склу. «Магнолії».

Розписний вітраж. «Птаха».

Розписний вітраж. «Осінній пейзаж».

Візерунок в техніці розписного вітражу.

Берлач О.П.

Технологія розписного вітражу
Методичні рекомендації для студентів художньо-педагогічних
спеціальностей

Друкується в авторській редакції

Підписано до друку 2022р.

Гарнітура Times NR Тираж 50 екз.

Друк: Волинська обласна друкарня